

GÖRAN HÄGG:

Individ och gemenskap i svensk litteratur

Litteraturen och friheten är temat för en ny SvT-serie. Hur inverkar författarrollens frihet på det litterära konstverket? Och hur har friheten skildrats i litteraturen?

Kan det sensibla författarjaget fånga sidor hos det fria handlandet som går det sunda förnuftet och t o m den vetenskapliga analysen förbi? Dessa och andra frågor kommer att beröras.

Göran Hägg – välkänd författare, litteraturvetare och kritiker – inleder serien med några reflexioner om individ contra gemenskap i svensk litteratur.

Göran Hägg är docent i litteraturvetenskap vid Stockholms Universitet och medarbetare i Månads Journalen.

Det är en händelse som ser ut som den tanke att den äldsta litterära text av en namngiven författare på svenska som vi känner är biskop Tomas' Engelbrektsvisa från 1439 med den bekanta strofen:

Friiheet aer thet betzta thing,
ther søkias kan all waerldin vmkring,
then friiheet kan wel baera.
Wilt thy wara tik sielffuer hull,
tw aelska friiheet meer aen gull,
thy friiheet fölghir aera.

Likaså att den förste rent profane skald vår litterära kanon erkänner är lyckoriddaren Lars Wivallius, som från sitt fängelse på Kajaneborg under tidig stormakts-tid uppstämmer sången:

Ach, libertas, tu ädla tingh,
sääll är then, tigh kan niutha!
Fast tu wore fattigh och ringh,
ingen må tigh förskiuta.
Bättre ästu, medh een tom buuk
i ödemarcken fundhen,
ähn een klädningh af gyllenduuck,
medh stoor omsorgh bebunden.

Mer "svenskt" kan det knappast bli. Men det betydelsefulla i sammanhanget är främst det faktum att dessa texter kommit att bevaras och med förtjusning återupptäckas och spridas i senare tid.

Svensk litteratur är förmodligen unik internationellt sett när det gäller förhållandet mellan individ och samhälle, frihet och gemenskap. Friheten är visserligen överallt populär, men knappast någonsans som i vårt land. Inte heller har vi någon egentlig motsvarighet till de litterära förespråkare av totalitära ideal, kunglig

maktutövning eller social gemenskap som trots allt existerar i de flesta litteraturer. Platons "Staten", Vergilius' statsbyggar-epos eller Martialis' kejsarsmicker har knappast efterbildats hos oss. Inte heller Shakespeares maktteoretiska sida. När Walter Scott imiteras av t ex Zacharias Topelius, byts de tory-romantiska, feodala lojalitetsidealen ut mot bondeindividualism och frihetspredikan. Den åldrade Dickens' konservativa gemenskapsideal är lika otänkbara hos en populär svensk författare som Bernard Shaws socialistiska. Den franska klassicismens auktoritära, "kungliga" sida lyser med sin frånvaro, likaså i mer spridd form romantikens organismtänkande överfört på samhället eller kyrkan, likaså den reaktionära statsandan hos sekelskiftets aktivister eller den radikala kollektivismen hos Zola. Sturm und Drang-hjälten i Goethes Ur-Faust har efterföljare, men knappast uppbyggaren i Faust II. Någon Dostojevskij som på en gång predikar den totala självupppoffringen i privatlivet och den "verkliga friheten" i form av totalitärt envälde lär vi aldrig få se i svensk litterär version.

Gemenskapen, samhället och överheten är hos oss, med ett fåtal mycket begränsade undantag som jag återkommer till, alltid föremål för hat, kritik eller löje, där de alls förekommer. Svensken i litterär gestalt är sen urminnes tid fri, "en man för sig."

Den litteratur från 1600-talet som i någon mening "lever" bör i detta avseende ses i förhållande till samtida europeisk diktning. Vi har redan nämnt Wivallius. Det är också vagantpoeten Lucidor. Det är främst Georg Stiernhielms *Hercules*, denna lärodikt av en borgerlig uppkom-

ling och statsbyråkrat, som predikar ett adligt dygdeideal med försiktiga inslag av humanistisk lärdom. Det bör i just detta sammanhang särskilt noteras att dygden här är en högst individuell nyttighet som egentligen inte tjänar någon annan nytta än individens trevnad och privatära efter döden. Himmel och samhälle är på ett för tiden närmast chockerande sätt lämnade utanför sammanhanget.

Himlen, och i någon mån samhället, är däremot oundvikliga i vårt 1600-tals märkligaste diktverk, vår litteraturs genom tiderna mest spridda, älskade och för alla samhällslagers medvetande betydelsefulla bok — 1695 års psalmbok, "den karolinska". Långt före och i långt högre grad än Bibeln fanns den som enda bok i den tidigt läskunniga allmogens stugor. Men vad som, ur det här anlagda perspektivet, slår en vid läsning och avsjungande av dessa tidlösa "svensktoppslåtar" är det, i jämförelse med äldre, dåtida och senare europeisk religiös hymn, mycket ringa inslaget av mystik, dvs individens utplåning och uppgående i den gudomliga gemenskapen.

Så här utmålas t ex salighetens fröjder i den tidiga 1600-talspsalmen *Mig gör stor lust och glädje* av Johannes Petri Jonae (GPs 412, melödi Den blomstertid):

Hos Gud skal man der äta,
 Uti hans frögdesal;
 Ej skall han oss förgäta
 Ibland det stora tal.
 Af lifsens trä det rika
 Skal man då mätta sig:
 Af lifsens brunn tillika
 Der dricka evinnerlig.

Det är som synes en mycket svensk, handfast och individuell salighet som vid-

Individ och gemenskap i svensk litteratur

tar efter en detaljerat skildrad kroppslig restaurering. Inte heller är i de svenska originalpsalmerna maningar till lydnad mot överheten så vanliga som man föreställer sig. Kungspsalmen manar kungen till lydnad mot Gud, domarpsalmen domaren osv. Överhetens perukbruk och överdåd kritiseras. Däremot letar man i stort förgäves efter maningar till omvårdnad av församlingens fattiga och den allmänna gemenskapen. Det är individens förhållande till Gud det gäller samt hans därav avhängiga individuella världsliga välgång i kamp med ogina naturkrafter, missväxt, dryckenskap m m. Det är ord och inga visor, lag men föga evangelium, individuellt ansvar men knappast någon kollektiv nåd. I jämförelse med äldre katolsk religiös lyrik, samtida anglikansk eller puritansk kristen dikt eller senare rysk-ortodox romanlitteratur är det en nästan kättersk stolthet eller ruelse över de egna handlingarna.

Ett slags antydan till undantag från huvudregeln uppträder däremot under 1700-talet. Dalin, Creutz, Gyllenborg, fru Nordenflycht och t o m Bellman predikar mer eller mindre ivrigt dygder vars värde består i att de kommer hela samhället till nytta. Folkets välstånd, gemenskap och kollektiva förkovran betonas, och under de första åren av Gustav III:s regering tillkommer ett antal verk som frenetiskt hyllar överheten, "bästa kung som jorden äger". Under Gustav III:s diktatur blir emellertid, särskilt efter franska revolutionen, åter friheten på modet, även om Kellgrens, Leopolds m fl ställning i ämnet är problematisk. Alltför våldsamma utbrott av frihetslidelse hejdas effektivt, först av kungens maktmedel som kulturlivets dominerande sponsor,

senare av Reuterholms censur. Den frihet som dyrkas söker sig mer opolitiska vägar i de trevande försöken till en svensk Sturm- und Drangdiktning. Detta även om det ju finns klart omstörtande dikter hos t ex Lidner och Thorild.

Med romantiken och 1809 års revolution inträder åter andra förhållanden. Trots klart reaktionära övertoner hos några av "den nya skolans män" är det självklart att den internationella högro-mantikens inslag av frihet och individualism får en stark blomning i den svenska litteraturen. Det är nu "den svenska friheten" får det utseende den framgent i allt väsentligt behållit. Lyssna t ex till den vid tillfället ännu officiellt överhetsvänlige Erik Gustaf Geijers beskrivning av svenskt liv i *Odalbonden*. Det är den ene av den svenska individualismens eviga företrädare som gör entré:

Å bergig ås, där står mitt hus,
högt över skog och sjö.
Där såg jag första dagens ljus,
och där vill jag och dö.

Må ho, som vill, gå kring världens rund:
vare herre och dräng den det kan!
Men jag står helst på min egen grund
och är helst min egen man.

Fraserna återklingar ju ännu i ATP-stridens valaffischer. Bilden av den svenska bondgården är den som följt oss till Selma Lagerlöfs *Jerusalem*, Anna Maria Roos' *Sörgården* och Vilhelm Mobergs "Korpamoen", förra decenniets romanserier av Sven Delblanc och Sara Lidman eller, varför inte, Astrid Lindgrens *Emil i Lönneberga*. Det är således, i ljuset av senare litterär utveckling, inte alldeles rätt när det senare i dikten sägs att:

därför talar man ej om mig,
som vore jag ej till.

Det är få saker det talats så mycket om i svensk litteratur. Långt in på 1980-talet är Sverige i litterär form oftast en republik av ensligt liggande, oberoende gårdar, vars självständigt tänkande ensittare då och då drar till tings för att säga ifrån till den fjärran överhet som annars inte gör mycket väsen av sig. Tillståndet anses ha varat från urminnes tid, som i Geijers *Manhem*:

Det var en tid det bodde itu Norden
en storsint ätt, beredd för fred som krig.
Då, ingens slav och ingens herre
vorden,
var odalbonde var en man för sig.

*En god svensk rövare ägnar sin fritid
åt att uttänka lagar och förordningar.*

Men andan besjälars naturligtvis också den sentida ättlingen, då han, som i Geijers eget fall, "Ensam i bräcklig farkost" vågar sig ut på den samtida liberalismens vida hav. I just den bilden är vi samtidigt nära den andra av den svenska individualismens eviga följeslagare, som gör entré vid samma tid, också han i Geijers regi, *Vikingen*, han som i Geijers fall bl a upplevde att: "Vid femton års ålder blev stugan mig trång". Denne idealiserade ungdomsbrottsling sitter således i tjugooårsåldern på sin klippta "uti hafvet" och väntar på att spolas bort, efter ett rikt liv av plundring, frihet och naturupplevelser. Hans direkta arvtagare är Tegnér's "Frithiof" och Frans G Bengtssons "Röde

Orm"; bland avkomlingar på sidolinjen märks såväl Rydbergs *Fribytaren på Östersjön* som Siwertz *Mälarpirater* eller Mobergs utvandrare.

Just Tegnér's *Frithiofs saga*, till helt nyligen vår dominerande skolklassiker, uppvisar ju odalbonde och viking i skön om än mindre sannolik förening. Som avtryck av den svenska folksjälen har den många intressanta inslag. En lustig detalj att fundera över är t ex vad denne fribytare och rövarhövding sysslar med när tiden blir lång mellan blodsdåden på det vida havet:

Nu han sväfvade kring på det ödsliga
haf,
han for vida som jagande falk;
men för kämpar om bord skref han
lagar och rätt.
Vill du höra hans Vikingabalk?

En god svensk rövare ägnar sin fritid åt att uttänka ytterligare lagar och förordningar. Paradoxalt nog tjänar vanligen själva hans rövande också lagen, som brutits av den myndighet (här kung Helge) som rövaren bekämpar. Detta är mycket karaktäristiskt för den svenske rövaren och frihetslängtare. I än mycket högre grad än utländska ädla rövare från Robin Hood till Karl Moor är den svenske frihetshjälten från Frithiof till Ragnar Svedje intresserad av att "det går rätt till" i rent juridisk mening. Det är i samtliga fall långt mindre fråga om att ta från de rika och ge åt de fattiga än att upprätthålla ett slags abstrakt "lag" eller världsordning.

Här tangerar vi en mycket viktig aspekt på den svenska frihetskulten. Den har skymtat redan i den karolinska

psalmbokens "lagiskhet". "Lagen" är helig i vårt land som på få andra ställen. Samtidigt är den oftast en rätt abstrakt storhet, en sorts symbol för en utsagd eller svårformulerad "världsordning" som bildar den tysta förutsättningen för personernas handlingar och drömmar. Dess konkreta bokstav, dess stiftare och dess verkställare framställs däremot nästan undantagslöst i löjlig dager från länsman i Åsa-Nisse till de trätande Jan Ersa och Per Persa hos Fröding. Men ändå är Lagen den okränkbara princip våra frihetslängtare och fribytare anser sig tjäna och mäter sig mot. I Sverige ropar man på polis när friheten är hotad — också i litteraturen. Men bara ytterst sällan, och då i en del av den svenska kulturen som för tillfället hamnat under helt främmande förhållanden, får den mentaliteten rent konkreta, kroppsliga uttryck i något hos oss sensationellt som en hyllning till en lagtjänande byråkrat, Runebergs *Landshövdingen* i del två av *Fänrik Ståls sägner*. Den lede ryssen har just hotat landshövding Wibelius och krävt despotiska åtgärder mot befolkningen:

Då stod Wibelius vid sitt domarbord,
och där låg Sveriges lag.

Han sänkte tungt sin hand uppå dess
pärm,
hans blick, på boken fästad, lyste klar:
"Herr general, här ser ni ett beskärm
för dem, ni hotat har."

Detta är som sagt en biaspekt. Men den är av viss betydelse för förståelsen av komplexet individ mot samhälle i svensk litteratur.

Huvudströmningen är hursomhelst

den rikssvenska, individualistiska, frihetsdyrkande. I få länder skulle väl en person som Carl Jonas Love Almqvist så lätt ha kunnat inta en plats som aktad och studerad klassiker även i det mest konservativa litterära etablissemanget: denne rabulist, samhälls- och familjeupplösare och till sist giftmördare. (Hans skuld eller oskuld i sammanhanget är mindre intressant än den litterära samtids och eftervärldens vilja att frikänna eller förlåta honom.) Almqvist är en sant svensk kulturperson: mannen som till sin olycka försöker omsätta Geijers odalbondedrom i idealiserad form i verkligheten (utländska kolleger som Coleridge m fl stannade vanligen vid planerna och hade dessutom oftast en kommunistisk form för sina projekt), förkunnar kvinnans ekonomiska och sexuella frihet i *Det går an*, framställer konstens och konstnärens frihet från moraliskt ansvar i form av Tintomara-gestalten i *Drottningens juvelsmycke* och slutligen — åtminstone som saken uppfattades — omsatte detta "oskuld- och arsenik"-program i praktisk handling och till sist måste fly till Amerika.

Vi är här framme vid det som inte helt orättvist brukar framställas som svensk litteraturs "järnålder", mellan Almqvist och Strindberg. Det betyder naturligtvis inte att litteratur saknas under perioden. Betecknande är namnet på den dominerande, i dag olästa poetskolan, "Frihetens sängårätt". Av prosaisterna är Fredrika Bremer ju internationellt känd som apostel för kvinnans frihet och August Blanche lokalt ryktbar som liberal frihetsivrare. Men en viktig delförklaring till periodens vanrykte är att vi här har ett andra och klarare avsteg från den "frihetliga" huvudlinjen i svensk litteratur. Detta

är den period då det intellektuella livet och en del av poesin domineras av tankar från det oscariska Sveriges statsfilosof Chr J Boström, "Nordens Plato", vars auktoritära lära ser världen och individualiteten som ett sken, medan den verkliga verkligheten och Gud uppenbarar sig i den svenska överhets- och ämbetsmannastaten, i kungamakten och de fyra stånden, i hierarkier och kollektiva identiteter. Filosofiskt och estetiskt är läran fullt respektabel, men i vårt speciella kulturklimat räckte den aldrig längre än till poesi om småfåglar och kungliga bröllop. Men i gestalt av Svenska Akademiens ständige sekreterare Carl David af Wirsén kom dess totalitära ideal att under segt motstånd från resten av Sverige långt in på 1900-talet dominera Akademiens arbete och i sinom tid t o m de första nobelprisutdelningarna.

Periodens båda diktare av betydelse är mycket riktigt istället besjälade av den vanliga svenska individualismen. Det är Snoilsky, som sår "frihets purpursådd" i sin *Inledningssång* och avböjer alla gemenskapsformer i *Noli me tangere*. Det är Viktor Rydberg som slår igenom med *Fribytare på Östersjön* och *Den siste athenarens* idealistiska liberalism. Möjligen har bådadernas senare rykte skadats något av den "sociala" ton de mot slutet av sina banor också anslår.

Denna ton och dröm om ny social gemenskap är hursomhelst fullständigt bortblåst ur vår litteratur i och med det som länge kallats "det moderna genombrottet". Där finns politisk radikalism, men det är i så fall en "frihetens" radikalism. Fullständigt asocial — oavsett vilken politisk riktning han för tillfället hyllar — är framförallt August Strindberg, vårt lit-

terära nationalmonument, vars världsberömmelse i Sverige ibland förvånar utlänningar. Man måste nog egentligen vara svenskfostrad för att riktigt förstå honom. Strindbergs karriär är ett slags kompendium i svensk samhällsanda. Eller vad man nu ska kalla den attityd vi favoriserar i litteraturen.

Det är ingen tillfällighet att ett av standardverken om Strindbergs tidiga produktion bär titeln "Samhällets fiende". Under första delen av sin karriär — med verk som *Mäster Olof*, *Röda rummet*, *Nya riket*, *Giftas Ioch Utopier* — framträder Strindberg som samhällskritiker och omstörtare och med tiden t o m som "socialist". Men som forskningen klarlagt och varje tänkande läsare redan från början kunnat se är Strindbergs samhällskritik renodlat anarkistisk. Det är individualism av den i Sverige ovanligt inflytelserike Jean Jacques Rousseaus märke. "Tillbaka till naturen" eller till den söndagsfirande stadsbonds intryck av det naturliga bondelivet längtar ju all framgångsrik litterär samhällskritik i vårt land ända in i våra dagar. Omedvetet torde Strindberg också hämta en del av substansen i sitt luddiga budskap från den romantisk-akademiska tradition med utgångspunkt hos Geijer som han så djupt föraktade. "Men ute på åkern går bonden och plöjer . . ."

När Strindberg är som mest rabulistisk kan han låta på ett sätt som ställer moderna terrorgrupper helt i skuggan, som i den sällan omtryckta dikten till dynamiten, där Nobel lovordas med Almqvistinspirerade fraser: "Så vit som snö är dynamiten, 'som oskuld och som arsenik!'" Dynamiten är nämligen lättare för folket att begagna i kampen mot överheten än

det av Barthold Swartz uppfunna krutet:

Du Swartz, en liten edition lät taga
för de förnäma och för furstehusen!
Nobel! Du gav en väldig folkupplaga,
som ständigt lägges upp i hundratusen!

Dynamit är bra att kasta på samhällets stöttepelare. Men något nybygge är inte på gång. "Här rivs för att få luft och ljus; är kanske inte det tillräckligt?"

Huvudpersonerna i verken från denna tid är frihetstörstande individer som av ett djävulskt samhälle drivs till avfall och anpassning. De positiva hjältarna, Gert Bokpräntare i *Mäster Olof* eller Olle Montanus i *Röda rummet*, är däremot fanatiska individualister som hellre låter sig dödas än inlemmas i samhällsgemenskapen.

Då Strindberg efter Giftas-processen flackar runt i Europa med enstaka besök i hemlandet, försvinner det "radikala" samhällshatet till förmån för kvinnofrågan och med tiden en närmast reaktionär individualism och kraftdyrkan i Nietzsches anda. Idealgestalten blir nu en kraftfull, konstnärlig övermänniska som krossas av den låga omgivningens hjordmentalitet. Draget finns redan hos Johan i *Tjänstekvinnans son* och Carlsson i *Hemsöborna* (där emellertid bondekollektivet i sin plötsliga bovroll är rätt originellt) samt hos titelgestalten i *Fadren*. Sin kulmen når övermänniskoindividualismen i *I hafsbandet*, där hjälten i en i senare svensk prosa ofta imiterad scen styr till havs för att som i Geijers viking dö i vågorna.

Från att således ha varit främst familjens och småfolkets fiende blir Strindberg under Inferno-tidens kvasireligiösa svär-

meri den *extreme* individualisten. Vi möter en profet som på grundval av sina iakttagelser av väderlek, kaminaska, lappar på gatan, bröstsmärtor, ingivelser och neurotiska tvångsföreställningar av ett slag som torde finnas hos de flesta stressade individer försöker skapa en ny världsbild, förneka hela den samtida vetenskapen, omskapa kemin och fysiken och tolka Guds vilja med världen. Vi får veta att jorden är platt om inte rent av "omvänd" så att vi vandrar på insidan av klotet, att månen är en platt skiva, att samtida fysiker och upptäcktsresande bara bluffar osv, osv, med Strindbergs eget

---

August Strindbergs världsberömmelse i Sverige förvånar ibland utlänningar.

---

omdöme som enda "bevis". Bara i en mycket individ- och frihetsdyrkande miljö lär någon med bevarat anseende i längden klara av ett sådant projekt. Kanske krävdes det ändå en Strindberg för att gå i land med det. Men exemplet har varit smittande. Sedan "titanen" och "trotsaren" väl röjt vägen har hans prestige gjort en viss typ av flugighet mer tolererad i vårt kulturliv än i de flesta andra.

När Strindberg strax före sin död återkommer som samhällsomstörtare och lie-rar sig med den framväxande arbetarrörelsen, vilket nog en del bidragit till att rädda hans ställning och storhet åt eftervärlden, är det snarast i förlängningen av just den bisarra extremindividualismen som angreppet på det bestående sker. Här finns också, i "folktribun"-rollen, en rättvisetanke som snarast anknyter till den gammalsvenska fromhetens "lagisk-

het", som Strindberg på sina Infernovandringar hittat åter till. För socialismens kollektiva sida, för samhällsbyggnade, utveckling och gemenskap har den gamle Strindberg däremot ingen känsla, om han ens har en tanke på den. Det är friheten från varje auktoritet som han tror sig återfinna i massornas uppror mot "ordningen".

Det så kallade 90-talet, samtida med den sene Strindberg, erbjuder ett rikt material i frihetens litteraturhistoria. Våra historiska minnen blir än mer obändigt "fria" än förr. Karlfeldt och Per Hallström är typfall. Fröding är lite mer speciell. Men låt oss av utrymmesskäl bara stanna vid två författarskap, intressanta också genom sina små avvikelser från normalmönstret.

Hos Selma Lagerlöf finns faktiskt en antydan till idealiserad gemenskap, om än med nog så smal social bas, i kavaljerernas muntra dropout-kollektiv på Ekeby. Men detta är förstås bara en bakgrund till den obändige fribytaren Gösta Berlings frihetliga upptåg kring Lövens långa sjö. Likväl finns här till sist ett slags antydan till avståndstagande från den extrema asocialiteten i kavaljerslivet. Kanske är denna genomgående "främmande" tanke hos henne, förutom den rent litterära genialiteten, en delförklaring till att Selma Lagerlöf i långt högre grad än Strindberg faktiskt är en internationell klassiker som kan tala till andra kulturer än vår egen. Såna moraliska slut finns i alla hennes verk och balanserar den i övrigt typiskt svenska frihetsupplevelsen. I *Nils Holgersson* blir pysslingen stor i den stund han tar sitt sociala ansvar, återlämnar gåskarlen och låter inlemma sig i gårdslivets gemenskap.

Ändå är det Selma Lagerlöf som givit den "definitiva" utformningen åt ett sen romantiken grasserande komplex i vår frihetstradition: bilden av den fria och samtidigt "lagiske" svenske odalbonden, hängiven blodets och jordens traditioner, oböjlig mot yttervärld och överhet, vandrare Guds och Ingemarernas vägar. Det är i *Jerusalem*, del I, som bilden av Ingmarsgården och dess uråldriga släkt tecknas. Den har givetvis rötter hos Geijer och romantiken och samtida paralleller i form av Skansen i Stockholm och liknande institutioner.

Hotet mot Ingmarsgårdens individualistiska Utopia är den nya tidens idéer och väckelserörelsen, vars kollektiva Utopia, trots en ovanligt förstående skildring i romanens andra del, visar sig underlägset och svåruthärdligt. Ingmarsgården triumferar: tradition, individualism, att på egen hand vandra Guds väg. Möjligen har ingen annan heller lyckats göra detta specifikt svenska projekt på samma sätt begripligt för en internationell publik. Selma Lagerlöfs relativa förståelse för en kollektiv moralisk upplevelse hjälper henne förmodligen därvidlag på samma sätt som hennes likaså internationella förankring i folksagans och familjeromanens berättargrepp. I det avseendet är hon en av våra *minst* provinsiella berättare!

Verner von Heidenstam börjar sin bana i kraftfull individualism, tidstypiskt europeisk i de nietscheanska övermänniskolaterna, påfallande svensk i det måttliga formatet på de "utsvävningar" som fyller den väldiga, oläsbara romanen *Hans Alienus*. Inslagen av omedveten komik här och i några av dikterna i *Valfart och vandringsår* är påfallande och ibland pinsamma: vår hjälte tycks utan att

ana det ha rätt tråkigt i sin storvulna ensamhet. Redan i *Karolinerna* står vi i stället inför en lovsång till olika kollektiv, arméns och nationens, något som både i art och grad avviker från t ex Tegnér's individualistiska hyllningar till Karl XII eller Napoleon. Dikterna i *Ett folk* är än tydligare uttryck för denna hållning. Ett mer "osvenskt" diktverk än dessa försök till nationalsånger får man leta efter. Ännu anser sig Heidenstam stå på liberal grund, ännu är han politiskt radikal. Men det är redan här tydligt att vi står inför ett utslag av det tredje, svagt markerade undantaget från huvudlinjen i svensk tradition. Fortsättningen blir i Heidenstams fall på en gång föjdriktig och tragisk. I den så kallade Strindbergsfejden 1910–12 hamnar han genom sin motsättning till Strindberg i alla avseenden på "fel" sida. Han hyllar folkgemenskap, kollektiv och samhällsanda, och det sker med konservativa, samhällsbevarande, antidemokratiska förtecken. Han slutar sin bana i misstänkt samröre med nazismen och har i efterhand kommit att bli ett slags symbol för det mesta som inte "går" i svensk kultur. (Naturligtvis spelar Heidenstams rent litterära och språkliga svagheter en roll för eftervärldens nedvärdering, men exemplet är ändå tänkvärt.)

Samtida med den sene Heidenstam och uttryck för samma strömning är möjligen också – utanför den rent "skönlitterära" sektorn – de aktivistiska, delvis kyrkliga höger rörelser som också hyllade auktoritet och folkgemenskap på icke-demokratisk grund. Ett verk av betydande litterär kvalitet med sådana idéer är ju således biskopen J A Eklunds bekanta psalm *Fädernas kyrka*.

Det egentliga 90-talet följs först av flä-nörlitteraturen, vars klassiker Hjalmar Söderberg tror på "köttets lust och själens djupa ensamhet". Förföljd som ingen annan svensk författare för asocialitet och omoral av både tidens konservativt samhällsbevarande etablissemang och den framväxande arbetarrörelsens moralister hävdar sig i dag mycket riktigt Söderberg bättre än alla andra äldre svenska berättare hos nya läsare (Strindberg möjligen undantagen).

Nästa diktarskola, tiotalisterna, är mer aktiva individer. Nu har vi åter en "vitalism" med obändiga svenskar i kamp mot det mesta: mot småstadens tryckande konventioner likaväl som storstadens osunda samhällsliv, där snart den framträngande arbetarrörelsen börjar bli ett nytt hot mot individualiteten. Tröst men också än större utmaningar finner man i den svenska naturen. Typiska är Sigfrid Siwertz' *Mälarpirater*, *Selams*, *Jonas och draken* m fl. Men även Hjalmar Bergman låter sig, trots sin avvikande pessimism, inordnas i tidens nyborgerliga individualism.

Med tanke på 1900-talsmaterialets rikedom, tvingas vi begränsa oss till några speciella egenheter i fortsättningen.

Den svenska litteraturens internationellt sett mest originella litteratursociologiska inslag är den samlade gruppen av "proletärförfattare". De var födda i arbetarklassen eller det lägsta samhällsskiktet. Till skillnad från enstaka "uppkomlingar" i äldre dagars och otaliga i senare tid var de rena autodidakter. De var stolta över sitt ursprung och valde att skildra det, samtidigt som de hade ambitionen att vända sig till de grupper som framfött dem. Redan denna kombination är inter-

nationellt sett ovanlig. Härtill kommer att de var *många*, mycket framgångsrika hos både avancerad kritik och bred publik och tidvis dominerande i vår litteratur.

Utan tvekan bör proletärförfattarnas framträngande ses i samband med socialdemokratiens politiska genombrott — ett uttryck för samma sociala process. Men ur den synvinkel vi här anlagt är det samtidigt intressant att se var de står ideologiskt och vilken ideologi som uttrycks genom personerna i deras verk. I själva verket är proletärförfattarna, särskilt med tanke på sitt ursprung och sin officiella profil, i förvånande liten grad socialdemokrater eller ens socialister. I än mindre grad hyllar de kollektiv, gemenskap eller sociala projekt. Tendensen blir slående även vid jämförelse med internationella förebilder. Oftast är det fråga om skildringar av en ung mans kamp mot inskränktheten hos just det proletära kollektiv som frambragt honom, den konstnärligt-intellektuella individens kamp mot grupptricket och hans personliga seger över sin proletära bakgrund. Så gott som aldrig hyllas kollektivets seger över en enskild förtryckare. I de av dessa författarskap som någon längre tid ens bryr sig om samhällsfrågor av det slaget blir i stället med åren individualismen utgångspunkt för häftig kritik av de av socialdemokratin uppbyggda samhällsinstitutionerna. Hållningen till det nya "goda samhället" blir minst lika negativ som den eventuellt varit till det gamla onda. De svenska proletärförfattarna börjar som romantiska anarkister och slutar som politiska vildar eller tveksamma liberaler.

Tendensen kan iaktas redan hos Dan Andersson. Den är tydligast hos experi-

mentella modernister som Harry Martinson eller Eyvind Johnson men fullt avläsbar även inom "statarskolan" — i den mogna Ivar Lo-Johanssons kritik mot ålderdomshemmen eller Jan Fridegårds flykt till forntiden och spiritismen eller t o m den uttalat "kommunistiska" Moa Martinsons kvinnliga variant av den individuella kampen för uppskattning och bättre liv. Hos den mest älskade i hela gruppen, Vilhelm Moberg, befinner vi oss rentav mitt i den bonderomantiska Geijer-Lagerlöf-traditionen, där sturiga lantmän i bok efter bok i olika historiska kostymer bekämpar fogdar, kitsliga präster och andra representanter för den i grunden onödiga samhällsgemenskapen.

Här nalkas vi den kanske mest förbluffande yttringen av frihetskompexet i svensk litteratur. Det är nämligen *fullkomligt omöjligt* att hitta något enda litterärt verk av någon betydelse eller spridning som överhuvudtaget haft något gott att säga om den mest centrala sociala processen i svensk 1900-talshistoria, uppbyggnaden av "Folkhemmet", den svenska välfärdsstaten!

"Vänster-" och "högervågor" har avlöst varandra i litteraturen som i det övriga kultur- och mediasystemet. Men ingen diktare har någonsin haft ett positivt ord till övers för välfärdspolitiken. Fördömandena har däremot varit legio. De två "möjliga" attityderna till vår moderna samhällsutveckling tycks vara demonstrativt ointresse eller aggressivt motstånd. De förenas ganska väl i Gunnar Ekelöfs bekanta dikt *Till de folkhemske* (i samlingen med den typiskt svenska titeln *Non serviam*, 1945), där den svenska förorten i surrealistisk molngestalt regeras av "Svea, hormonernas drottning" och be-

folkas av "könlösa vitaminarbetare" som "kommer i årsklasser avtalsvis svärmande hem" eller "strängt avlönade kommunal-barnjungfrur". Diktens slut anknyter till den äldre svenska individualismens bildvärld och inför samtidigt en ny, viktig gestalt:

Bara sophelikoptern
surrar i sakta mak från port till port
förd av en framtida utstött, en anarkist
och poet
livdömd att bortskaffa allt fantasisnusk.
Den liknar på avstånd en jättelik
svärmarfjäril
brummande framför morgonens klase
av skär kaprifol
högt, o högt över härliga frisksportar-
skogar
där aldrig mer någon luffare luffar.

Den utstötte anarkistpoeten är förstås allmångods. Ny för decenniet är däremot den idealiserade luffaren, som nu intar sin plats bredvid odalbonden och vikingen som svensk frihetssymbol. Antydningar finns visserligen redan hos Karlfeldt och Dan Andersson, men det är under 40- och 50-tal, socialdemokratins "skörde-tid", då den verkliga och i folktron skrämmande vagabonden utrotats, som luffaren får sin nya hjälteroll. Tidens mest älskade "folkbok" är inte för inte Harry Martinsons *Vägen till Klockrike* från 1950, ännu en av dessa böcker där proletärförfattare idealiserar friheten i fattigdomen och tar avstånd från det moderna samhället i allmänhet och det sociala gemenskapstvånget i synnerhet. Jean Jacques Rousseau skymtar givetvis bland luffaren Bolles indirekta lärofäder. Mindre programmatisk men än mer idealiserad

är gestalten i form av "Paradis-Oskar" i Astrid Lindgrens *Rasmus på luffen* från 1956, för att inte tala om litterärt mindre högtstående produkter.

"Folkförfattare" i lika hög grad som Harry Martinson och Astrid Lindgren blir vid samma tid Vilhelm Moberg med sitt stora emigrantepos. Redan i tidiga böcker som *Rid i natt* 1941 är den tidigare nämnda "geijerska" tendensen tydlig. Och grunddragen finns, på högre litterär nivå, även i berättelsen om Karl Oskar och Kristina och deras exodus till det förlovade frihetslandet i väster. Korpamoen i Ljuders socken, Konga härad, må ha framletats ur författarens minnen och emigrantbygdens arkiv, men i lika hög grad har fastigheten gått i arv från

---

I själva verket är proletärförfattarna i förvånande liten grad socialdemokrater eller ens socialister.

Geijers Odalbonde och Lagerlöfs Inge-marerer. Det är myten om en viking, om den ensamme, långnäste, uppstudsige kämpen, som med sitt husfolk bryter sig loss ur gemenskap och förtryck och drar mot friheten. Och det är den myten som mer än någon annan lockar folkhemmets breda litteraturpublik.

Härmed är vi nästan framme vid våra egna dagar. Utan att fördjupa sig i enskilda författarskap kan man lugnt säga att de sedan romantiken eller Strindberg utstakade reglerna för förhållandet mellan individ och gemenskap, frihet och lydnad, enskild och samhälle står sig genom 50-60-talets "trolöshet", 60-70-talets vänstervåg, det sena 70-talets gröna miljö-våg och det tidiga 80-talets energiskt

opolitiska eller försiktigt nyliberala strömningar. Det lilla avsteg från individualismens väg som ändå markeras av "sextiotalets" (ca 1966–76) vänster blev i vårt land egentligen ovanligt svagt markerat i litterär form och stannade i praktiken mest vid den gamla vanliga anarkismen, det individuella upproret, "luft och ljus". (Vilket ju också gjort det ovanligt lätt för många av de inblandade att byta kostym och bortförklara det radikala äventyret när tidsandan så krävt.) Av periodens få ännu läsbara verk är väl egentligen bara Sjöwall–Wahlöös mästertliga deckarserie ett äkta undantag i sin verkligt kollektiva skildring av lagens väktare, sin starka sympati för de *goda* samhällsinsatser man ser i förlängningen av sin kärnsvenska "lagiskhet". Men det bör betonas att beträffande rent sociala förhållanden är även Sjöwall–Wahlöö ytterst kritiska mot välfärdsstaten.

Av i dag ännu aktiva 60-talsförfattare av betydelse är väl P C Jersild den mot folkhemmet minst negative. Ändå är huvudtemat det "klassiska". Där finns Reine i *Barnens ö*, pojken som hatar alla kollektiv och i modern miljö upprepar historien från Siwertz *Mälarpirater*. Där finns jätteinstitutionernas färd i *Babels hus*. Sven Delblanc har hela tiden, trots viss yttre hörsamhet för ideologiska moden, i det inre av sina berättelser förblivit djup pessimist och individualist. "Hedeby-sviten" fr o m *Aminne* 1970 skildrar burleska lantbor i ett svunnet Sverige, och i *Samuels bok* 1981 och dess efterföljare befinner vi oss i samma tid och bondesverige som redan mutats in av Selma Lagerlöf eller Vilhelm Moberg med enskilda kämpagestalter i konflikt med övermäktiga gemenskapers makter. Samhället

framstår i strindbergskt djävulsk dager, samtidigt som vi är mycket långt från ens ett negativt intresse för *dagens* kollektiva svenska verklighet. Något liknande gäller förstås även Sara Lidman och hennes epos om järnvägsbygget i Västerbotten, inlett av romanen *Din tjänare hör* 1977. Det är samma bonde- och bibelmode. Det är 1890-talets problem lösta med 1890-talets litterära och ideologiska mönster. Det är den eviga svenska individualismen, där "Olförarn" D Mårtenson krossas av samhälle och överhet. Exakt samma mönster exponeras av andra företrädare för samma trend, t ex Torgny Lindgren. Hos Per Gunnar Evander möter vi företrädesvis män "ur arbetarklassen" och deras avsaknad av gemenskap med såväl dagens samhälle som sitt förlorade ursprung. För att ta några yngre uppburna författare, så skildrar t ex Klas Östergren även han individualistiska upptåg i historisk kostym, även om för den yngre berättaren 30- eller 50-talens stadslandskap räcker till som avlägsen kuliss. Vår mest populära yngre berättare Ulf Lundell har en sympatisk inriktning på samtida, självupplevda, "folkhemiska" miljöer. Men någon mer "asocial" författare går svårligen att finna. Hans "öppna landskap" står i definitiv motsats till de ideologier och värderingar som styr vår politiska och sociala gemenskap.

"Friheten" står i dag lika högt i kurs som den alltid har gjort i svensk litteratur. "Gemenskapen" är oförändrat lågt noterad. Det är fortfarande inte "folkhemmet" utan i stället den "svenska friheten" som kommer på tal när man i litteraturen finner sig föranledd att tala väl om fosterlandet. Som alltid ligger denna frihet lite tillbaka i tiden, och dess rester är som

vanligt "hotade". Men samtidigt är våra författare som vanligt starkt övertygade om att om frihet någonsin existerat någonstans för någon så är det just här, i Sverige, åtminstone till alldeles nyligen. För att avslutningsvis citera en annan av våra yngre författare, Lars Andersson, och dennes i augusti 1986 utkomna och mycket lovordade filosofiska roman *Löv till läkedom*:

— Så ser väl min grundåskådning ut: frihet kan bara finnas i glesbefolkade, skogiga eller bergiga avkrokar. I fickor och prång av världsutvecklingen. I Sverige finns frihet historiskt sett tack vare ogin topografi. I Norge ännu mera frihet för att naturen är ännu djävligare.

*

Detta är givetvis den vanliga, mest naturliga slutsats man kan dra av den bild vi tycker om att se av oss i litteraturen, utmärkt sammanfattad redan i inledningsraden till vår nationalsång. Sverige är frihetens stamort på jorden, befolkad av sen urminnes tid fria, obändiga, okontrollerbara ensittare.

Tyvärr ger historien under de aktuella epokerna mycket litet stöd för den tolkningen. I rent juridisk mening har den svenske bonden visserligen tidvis haft en mer skyddad ställning än sina ståndsbröder i Frankrike, Danmark eller Ryssland. I fråga om rättigheter har han däremot knappast varit före befolkningen i England eller de nordamerikanska kolonierna. Det växande lantproletariatet — tjänstehjon, torpare, statare — står som överallt fullständigt helt utanför alla "friheter".

Än mer nedslående blir jämförelsen på det andliga och privata planet. I själva verket är den sociala kontrollen, tankeofriheten och myndighetsövervakningen i Sverige under 1600-, 1700- och det tidiga 1800-talet förmodligen det närmaste man i den historiska verkligheten kan komma förhållandena i Orwells *1984*. "Bonde-Sverige", den gamla svenska gudsstaten, var ett totalitärt system där det lutherska prästerskapet på en gång var statsbärande "parti", socialstyrelse och SÄPO. Jag har sett avskrifter av husförhörslängder och kyrkböcker för mina egna förfäder och deras grannar i inre Ångermanland i slut-

---

Den idealiserade luffaren intar sin plats bredvid odalbonden och vikingen som svensk frihetssymbol.

---

tet av 1700-talet och början av 1800-talet. Befolkningensandel och indoktrinering är noga kontrollerad av prästerna i ett slags chifferskrift. Under "Seder" markeras vilka bud som syndats mot, t ex det populära sjätte, gissningsvis på grundval av angiveri från omgivningen. Däri finns också tecken för "Naturgåfvor" och "Läser och förstår". Med glädje noterar jag att min morfarsmormorsfarfar, nybyggaren Måns Nilsson i Nordsjö, kört moraliskt prickfritt under hela sin aktiva tid, visat gott förstånd och minne, kunnat katekesen och Svebilii förklaringar utan till, samt att han i sin ödsliga skog med "1 salmbok" som enda trycksak inom flera mils omkrets "läser med färdighet" och att husfolket "läser försvarligt". Kyrkans och överhetens tillgång till historiens mest heltäckande och effektiva massmedium, det lutherska kyrkvångets predikstolar,

har burit god frukt. Och det finns en stor trygghet i all denna omvårdnad. Men lite skrämmande är också denna värld, där varje steg inte bara övervakas av omgivningen utan också registreras av den närmaste överheten. Redan i nästa by hittar vi ett fall av "trätgirig hustru" och lite längre bort har flera fall av sexuella överträdelser, främst bland "inhyses pigor", väckt myndigheternas intresse. (Förhållandena och kontrollens väsen kan utifrån ett liknande material studeras t ex i Egil Johansson, *Kyrkböckerna berättar*, Sthlm 1983, som bygger på den forskning som bedrivs vid Demografiska databasen vid Umeå universitet.)

Nybyggaren Måns Nilsson kan möjligen se ut till det yttre motsvara Geijers ensittande odalbonde, "en man för sig" boende "å bergig ås". (Även om de aldrig hört talas om varandra är de exakt samtida.) Detta är emellertid en felsyn. Hans nybygge var givetvis nytt. Redan i nästa generation delades det i en bygemenskap mellan arvingarna, som efter ytterligare några generationer och delningar föglömt både grundaren och släktskapet. Nybygget var dessutom ett resultat av statlig näringspolitik, hattregimens uppodlingsprogram på 1700-talet, den så kallade "ödemarkernas vår". Tanken på "fäderna" och gården, sådan den framställs t ex i Lagerlöfs *Jerusalem*, är i verkligheten okänd bland svensk allmoge.

Sanningen är att svenska bönder i äldre tid *inte* bodde som obändiga ensittare "å bergig ås", utan i slutna byar, med ständiga arvskiften och extrem tegklyvning, med samägande av hag- och utmarker och med starka inslag av kollektiva brukningsformer. Existensen av krono- och frälsebönder i äldre tid och det väx-

ande proletariatet i senare tid bör också vägas in i bilden.

Landsbygden som vi i dag känner den är i allt väsentligt en produkt av förordningen om laga skifte 1827 och dess långsamma genomförande under följande decennier. Geijers odalbonde och Lagerlöfs Ingemarar, i den mån de alls är bönder och inte herrgårdsfolk eller värmländska brukspatroner, ljuger rimligen om sina gårdars ålder: snarast är de pionjärer för en först senare genomförd jordreform. (Skiftet var som bekant extra svår genomförbart i Ingmarsgårdens Dalarna.)

Sådant är alltså det verkliga Sverige i gammal tid: ett, särskilt i andligt avseende, slutet och extremt kontrollerat samhälle som emellertid också rymmer fördelaktiga inslag av gemenskap och omvårdnad. Det är en miljö där människorna är utsatta för starkt likriktande idépåverkan men därigenom också delaktiga av en gemensam högre kultur. Det borde inte vara så svårt som det tydligen ändå är att se rötterna till och förutsättningen för det moderna socialsveriges exceptionella framgångar i traditionen från vår gamla lutherska "gudsstat".

Sedd i det här perspektivet blir den svenska litteraturens extrema individualism och frihetslidelse paradoxal. Men ingalunda oförklarlig.

Det är givetvis så att man i litterär form knappast kan propagera för eller drömma om något som redan finns i övermått. Det saknas kameler i Koranen likaväl som gemenskap i den svenska litteraturen. Litteraturen ger naturligtvis en intressantare inblick i det förflutnas liv än beräkningar av inkomster och kalorikonsumtion, men den är betydligt vanskligare att tolka. Frihetens höga värde i svenskt kulturliv

tycks således snarast i stället vara en avspiegling av att den saknas i vardagslivet.

Detta styrks också av de små avvikelser från "frihetsvägen" vi ändå kunnat se. När det tunna litteraturbärande skiktet inom adel och högborgerskap en tid tolererar poesi som betonar allmännyttig dygd, är det just under den tid som den politiska historien kallar "Frihetstiden", dvs en period av relativ och problematisk frihet för dessa grupper. Gemensamma värden måste påpekas eller skapas i det vakuum som envåldsmakten lämnat. Det är för en tid möjligt att *välja* det gemensamma eller avstå. Alltså kan det predikas.

1800-talets boströmianism sammanfaller med det gamla ståndssamhällets upplösning, representationsreformen, kungamaktens försvagning och näringsfrihetens införande. Minervas ugglor flyger i skymningen. Det blir för en tid möjligt att hylla de tidigare självklara gemenskapsformer som nu i rask takt hotas och försvinner. På liknande sätt sammanfaller Heidenstams sorgliga öde och den konservativt aktivistiska strömningen kring 1910 med den politiska frihetsprocess som inrymmer rösträttsreformen 1907, storstrejken 1909, arbetarrörelsens frammarsch och parlamentarismens genombrott. Åter finns det ett starkt intresse hos det läsande och politiskt dominerande skiktet att se, beundra och nostalgiskt drömma om den ojämlika folkgemenskap man tidigare tagit för självklar. Även den i och för sig ytterst svaga trängtan efter totalitär gemenskap av kinesisk eller kubansk modell som fanns på 1960-talet sammanfaller med en inhemsk "frihetsprocess" — ett rekordartat ekonomiskt uppsving med moraliska och lagliga libe-

raliseringar i släptåg.

Det kan således i stället se ut som om vårt land egentligen vore "ofrihetens stamort på jorden" och att vi just därför mer än andra folk älskar friheten och suckar efter den. Bekantskap (direkt eller genom hörsägen) med de senaste årens litteratur och intellektuella debatt tycks dessutom ha styrkt vissa politiker i antagandet att det förhåller sig så och att det således skulle finnas en stor och ny frihetsvåg att rida på. Men det litterära fenomenet är som sagt inte nytt. Inte heller det politiska misstaget.

Litteratur är som sagt ett vanskligt faktamaterial. Och slutsatsen att svenskarna "suckar efter friheten" är lika felaktig som slutsatsen att de redan äger den och alltid har ägt den.

För att inte fördjupa oss i vanskliga antaganden om den forna bondebefolkningens undermedvetna själsliv kan vi här nöja oss med att betrakta de senaste femtio årens valresultat. Visserligen sammanfaller välfärdsstatens och "Folkhemmets" uppbyggnad med det mest rabiata frihetspatos i litteraturen. Visserligen har ingen författare kunnat förmås att skriva, än mindre någon läsare att läsa, ett gott ord om den nya gemenskapen och välfärden. Men icke desto mindre har ju befolkningen i val efter val — rimligen därvid också en stor del av författarna och deras i Sverige ovanligt breda läsekrets — givit sitt bifall åt just gemenskap och välfärd. När de borgerliga partierna för en kort tid erövrar regeringsmakten är det vid kulmen på just den litterära "vänstervågen" och dessutom på ett program som var mer "socialt" än nånsin förr eller senare under perioden.

Sanningen är i stället att "ofriheten"

visserligen är och alltid har varit stor i vårt land men att den samtidigt har varit av mycket speciell, "human" art och upplevts som fördelaktig av individen. Den har varit accepterad, "internaliserad" för att använda en psykologklyscha, och i sin moderna form dessutom aktivt självvald. Därigenom har den varit både uthärdlig och omedveten på ett sätt som den verkliga diktaturen på en gång alltid eftersträvar och aldrig kan uppnå. De psykiska obehag som "ofriheten" ändå (liksom varje annat system inklusive den totala "friheten") skapar får sitt utlopp i litterära drömmar, som vi emellertid på inga villkor skulle vilja omsätta i verklighet. Just för att förhållandet mellan individ och gemenskap i vår kultur är så extremt oproblematiskt kan vår litteratur bli så extrem i sina kompensatoriska drömmar.

Det är möjligen denna omedvetna, "frånvarande", goda ordning som symboliseras av den allestädes närvarande "la-

gen" mot vilken våra hjältars frihetskapader avtecknar sig. Den sociala trygghet som varken kan eller behöver omnämnas i den karolinska psalmboken, i Tegnérsvikingavärld eller Vilhelm Mobergs upproriska Småland finns ändå antydd i tilltron till en högre "rätt" som garanterar att det goda segrar utan det moraliska krångel som är vanligt på andra håll.

Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att i dag sittande regering kan känna tillförsikt så länge svenska folkets favorithjältar förblir obändiga odalmän i kamp mot länsman, skattemyndighet och nykterhetsnämnd eller frifräsande poetiska drömmare på flykt undan organisationssverige. Men den dag då en modig och sexig socialkurator förälskar sig i en atletisk och skarpsinnig skattedetektiv i en ny svensk roman som går som huvudbok i Månadens Bok, den dagen har socialdemokratien verkligen anledning att oro sig!